

БОРОНОС

Вікторія Георгіївна
boronos_v@mail.ru

д.е.н., професор,
Сумський державний
університет, кафедра
економіки та бізнес-
адміністрування

УДК 336

МОНІТОРИНГ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

MONITORING OF STATE BUDGETARY SECURITY

Стаття присвячена відображенню результатів моніторингу фінансової безпеки держави, а саме її бюджетної складової. Визначено рівень часткових показників бюджетної безпеки України, досліджено динаміку її стану.

Статья посвящена отображению результатов мониторинга финансовой безопасности государства, а именно ее бюджетной составляющей. Определен уровень бюджетной безопасности Украины, исследована динамика ее состояния.

The article is devoted to the results of monitoring of state financial security, in particular its budgetary component. Level of budgetary security of Ukraine was determined, and its dynamics was investigated.

Ключові слова: фінансова безпека, держава, моніторинг, бюджетна безпека

Ключевые слова: финансовая безопасность, государство, мониторинг, бюджетная безопасность

Keywords: financial security, state, monitoring, budgetary security

ВСТУП

Бюджетні відносини, які зосереджуються на координації централізованих грошових потоків [1], є одними із фінансових регуляторів впливу держави на макроекономічні процеси, на фінансову і бюджетну безпеку, як її складову. Виявлення негативних чинників, які впливають на рівень бюджетної безпеки, з метою їх вчасної нейтралізації, стає можливим на основі здійснення моніторингу, який сприятиме створенню інформаційного простору для визначення причин виникнення загрозливих факторів та своєчасного прийняття рішень із пом'якшення їхньої дії. Тому в сучасних умовах перевищення витрат зведеного бюджету над доходами [2] актуалізується моніторинг саме бюджетної складової фінансової безпеки держави, що є основною умовою здатності країни здійснювати фінансово-економічну політику відповідно до національних інтересів [1].

До вітчизняних економістів, які проводили дослідження бюджетної складової фінансової безпеки у розрізі держави слід віднести Барановського О.І., Бабець І.Г., Бородія О.А., Вареник В.М., Постоленко Ю.П., Сухорукова А.І., Луцик-Дубову Т.О., Ружицького І.Ю., Футерко О.І. та ін. Проблемам моніторингу фінансової безпеки присвячені роботи Горячевої К.С., Дурневої О.М., Каркавчука В.В., Коца Г.П., Миколайчук А.Б., Папехіна Р.С. та ін. Проте, питання моніторингу бюджетної складової фінансової безпеки держави дотепер вирішені не були.

МЕТА РОБОТИ полягає у реалізації моніторингу бюджетної складової фінансової безпеки України на основі оцінювання її часткових індикаторів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та офіційні статистичні дані.

У перебігу дослідження було використано методи статистичного зведення і аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, графічний і табличний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Бюджетна безпека держави, поряд із грошово-кредитною, банківською, валютною, борговою та безпекою небанківського фінансового ринку, є складовою фінансової безпеки. Вона ототожнюється зі станом забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції [3]. Бюджетна безпека є невід'ємною детермінантою стратегії соціально-економічного розвитку держави [4], визначається частиною системи управління державними фінансами, сукупністю методів, інструментів та інституціонально-правових важелів впливу на формування та витрачання бюджетних коштів у процесі планування і використання бюджету, систематичного контролю виконання прийнятих рішень [1] тощо.

Аналіз наукових праць [5, 6 та ін.] дозволив виявити, що моніторинг фінансової безпеки загалом, та її складових зокрема, спрямований на реалізацію спостереження, систематизації, аналізу, оцінки та прогнозування. Проведені дослідження показали, що найбільш згадуваним заходом у процесі моніторингу є оцінювання стану фінансової безпеки та її складових.

Виявлення рівня бюджетної безпеки держави, що має найвищий ваговий коефіцієнт серед субіндексів фінансової безпеки, проводилось відповідно до положень Методичних рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 [3]. За результатами аналізу нормативно-правового забезпечення було з'ясовано послідовність

етапів оцінки бюджетної безпеки України в перебігу її моніторингу (рис. 1).

Реалізація всіх представлених етапів проводилась згідно із вимогами зазначеного раніше нормативно-правового акту. Інтегральний індекс бюджетної безпеки України було розраховано на основі значень її часткових показників та представлено в табл. 1.

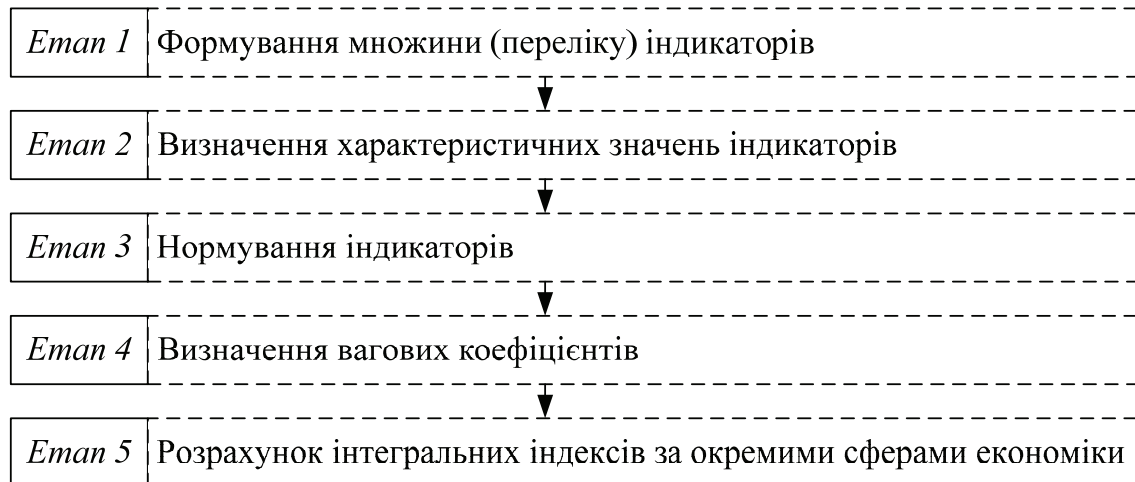

Рисунок 1. Етапи оцінювання бюджетної безпеки України в процесі її моніторингу

Таблиця 1

Результати оцінювання бюджетної безпеки України в процесі її моніторингу у 2007-2013 рр.

[обчислено за офіційними даними Державної служби статистики [7]

та Міністерства фінансів України [8]]

Рік	Відношення дефіциту (-) / профіциту (+) державного бюджету до ВВП, %	Дефіцит (-)/профіцит (+) бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %	Інтегральний показник рівня бюджетної безпеки
2007	-1,37	-0,10	30,52	5,91	0,94
2008	-1,30	-0,12	31,42	4,23	0,93
2009	-3,90	-1,96	29,89	19,22	0,49
2010	-5,90	-4,86	29,05	17,54	0,36
2011	-1,80	-0,80	30,27	21,84	0,69
2012	-3,80	-2,74	31,62	26,67	0,42
2013	-4,40	-3,12	30,43	32,87	0,38

Протягом досліджуваного періоду показник дефіциту державного бюджету мав тенденцію до зростання, окрім 2011 р., коли його значення становило 36,7% від величини попереднього року. У наступних 2012-2013 рр. розрив між доходами і витратами бюджету поступово збільшується на користь останніх та уже в 2013 р. на 0,89% перевищує рівень 2010 р. Тому, не зважаючи на безперервне зростання ВВП України у 2010-2011 рр. частка дефіциту бюджету у ньому збільшується.

Частковий індикатор «Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління» формується за рахунок

показників зведеного бюджету та сектору загальнодержавного управління. У 2007-2013 рр. постійно підвищується рівень дефіциту зведеного бюджету. Зростання дефіциту сектору загальнодержавного управління спостерігається у 2007-2009 рр. та 2010-2013 рр. Проведені дослідження засвідчили, що тенденції зміни даного показника впливають на динаміку дефіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління. Так, зменшення сальдо по сектору загальнодержавного управління на 40%, порівняно з попереднім періодом, у 2010 р., відповідно

відобразилося на тренді часткового показника бюджетної безпеки.

На зниження рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет у 2009 р. вплинуло зменшення кінцевого результату виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального і нематеріального виробництва, пов'язане із кризою.

Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету зменшувалось у 2007-2008 рр. за рахунок збільшення останніх. А різке зростання часткового показника бюджетної безпеки у 2009 р. до 2008 р. було обумовлено значним збільшенням обсягів обслуговування (на 136 %) та погашення (на 422%) державного боргу.

Візуалізація результатів моніторингу бюджетної безпеки України протягом 2007-2013 рр. представлена на рис. 2. Загальна динаміка інтегрального показника бюджетної складової має

тенденцію до зниження починаючи з 2008 р. та з 2011 рр. Аналогічну до інтегрального показника спрямованість змін демонструють нормовані значення, які характеризують ступінь наближення до оптимального – 1, часткових індикаторів відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП та дефіциту сектору загальнодержавного управління.

Критичним для перших двох часткових і інтегрального показників бюджетної безпеки виявлено 2010 р., а для відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету – 2013 р.. Низький рівень останнього протягом 2010-2013 рр. спричинено стрімким зростанням державного боргу та високою вартістю запозичень. Так, на погашення державного боргу у 2013 р. було спрямовано 19,8% загальної суми витрат державного бюджету, а на обслуговування – 7,8% (у кризовому 2009 р. – 12,8% та 3,8% - відповідно).

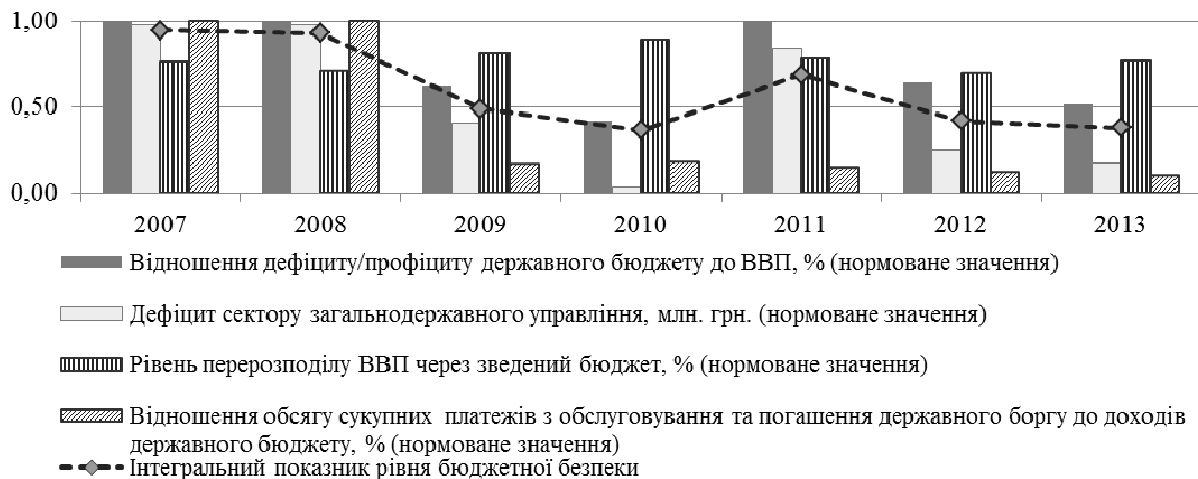

Рисунок 2. Візуалізація результатів моніторингу бюджетної безпеки України

Найвищий рівень бюджетної безпеки України протягом 2007-2013 рр. спостерігався у 2007 р. і становив 0,94, при оптимальному рівні – 1. Різке погіршення стану бюджетної безпеки держави відбулося у 2009 р., коли значення індикатора досягло лише 53% від попереднього року. У 2010 р. даний показник склав уже 39% від значення передкризового 2008 р. У 2013 р. інтегральний рівень бюджетної безпеки (0,38) майже приблизився до позначки 2010 р. (0,36). Дана тенденція свідчить про необхідність прийняття заходів, спрямованих на стабілізацію бюджетних відносин.

ВИСНОВКИ

Інтегральний показник бюджетної безпеки України, що відображає здатність держави за допомогою доходів і видатків бюджету виконувати свої функції [1], було визначено в результаті проведення моніторингу. Він формує інформаційний базис для обчислення загального рівня фінансової безпеки держави, регулювання її економіки та прогнозування майбутнього стану фінансової системи. За результатами моніторингу уможли-

люється визначення негативних факторів впливу на бюджетну систему держави, оперативного прийняття та здійснення відповідних регулюючих заходів, зменшення вірогідності виникнення та наслідків дії фінансових криз. Подальша розвідка досліджень буде спрямована на реалізацію прогнозування стану бюджетної безпеки в системі її моніторингу.

Список використаних джерел

1. Бородій О.А. Управління бюджетною безпекою України : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / О.А. Бородій ; Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів, 2015. – 20 с.
2. Моніторинг факторів, що створюють ризики стійкості державних фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/%D0%B2.pdf>
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk->

UA&tag=MetodichniRekomendatsii&showArchive=true
&showAllArchive=True

4. Постоленко Ю.П. Бюджетна безпека як ключова складова фінансової та економічної безпеки / Ю.П. Постоленко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011 – Вип. 3 (43). – С. 121-126.

5. Каркавчук В.В. Математичне моделювання управління фінансовою безпекою підприємств в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.11 / В.В. Каркавчук; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2010. – 20 с.

6. Миколайчук А.Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки держави в системі моніторингу / А.Б. Миколайчук // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2012. – № 38. – С.81–86.

7. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Бюджет [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet?icon=5>